

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд за присъждане на научната и образователна степен

Доктор по направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика) на тема:

**„ПРИЕМАНЕ И ИЗГРАЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ
УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ И
УЧЕНИЦИ БЕЗ НАРУШЕНИЯ В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА“**

С автор Мария Валявичарска - Караиванова,
редовен докторант от катедра „Специална педагогика и
логопедия“ към Факултета по „Науки за образованието и изкуствата“ при
СУ „Св. Климент Охридски“

Научен ръководител проф. дпн Мира Цветкова – Арсова

През последните години, все повече дисертации в областта на специалната педагогика са насочени към проблемите на приобщаващото образование като повечето от тях изследват приемането на учениците със СОП в обикновения клас и академичния успех. Представената разработка навлиза в сложните дебери на съчетаването на образователното и социалното включване. От това произтича дисертабилността на формулираната тема и нейната актуалност за теорията и практиката.

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Мария Валявичарска - Караиванова е родена на 1.03. 1989 г. в София, където завършва средно образование. През 2012 г. завършва специална педагогика със специализация педагогика на зрително затруднените във ФНПП при СУ „Св. Климент Охридски“. Водена от своя траен интерес към специалната педагогика, още в първите 7 години от нейната професионална кариера се посвещава на децата със СОП. Валявичарска работи:

- ✓ в Медицински център „Деца с проблеми в развитието“ като специален педагог;
- ✓ слухово-речев терапевт в образователен център „Яника“,
- ✓ от 2018 г. тя е хонорован асистент по специална педагогика към катедра „Специална педагогика и логопедия“ към ФНОИ при СУ „Св. Климент Охридски“.

Познавам г-жа Мария Караиванова от нейните студентски години и искам да отбележа, че като асистент с нейните качества на организираност, дръзновение и себеотдаденост, тя се радва на уважението на студентите. Владеенето на английски език ѝ помага да има достъп до широк информационен кръгозор по специалността. Тя активно участва с доклади на различни прояви на докторантската академия и университетски конференции.

Дисертационния труд е представен на 235 стандартни страници, които включват : увод, пет глави, изводи и препоръки, заключение и библиографска справка с 139 източника, от които 73 на кирилица и 66 на латиница. Правилно в увода се посочва, че в България се извършва деинституционализация на обучението на децата със СОП и заличаване на границата между общото и специалното образование, което има пряко отношение към развитието на приобщаващото образование. Акцентира се върху практическата значимост на разработката.

В първа глава се предлага задълбочен анализ върху съвременните проблеми на специалното образование. Прави се сръвнителна съпоставка на такива основни понятия като дефиниране на приобщаващото образование, интеграция и включване. Непреднамерено, добросъвестно и открито се дискутират някои спорни и противоречиви схващания. В определени моменти са цитирани автори, които едва ли заслужават това. Авторката предлага много добър преглед на специалното законодателство у нас и в чужбина.

Глава втора е посветена на основните характеристики на децата със СОП. Специално следва да отбележа, че въпреки големия обем от информация, Караиванова успява да синтезира най-същественото за всяка група деца. Логично е изведена ключовата положителна значимост на общообразователния учител като се посочва, че част от тази гилдия приема приобщаващото образование като допълнително натоварване.

В глава трета са разгледани базисните проблеми на взаимоотношенията и комуникацията на ученици със СОП и техните връстници. В основата на тази теоритична рамка е поставена социалната интелигентност и ролята на родители, учители и съученици. Много ценно за практиката е обобщеното представяне на 3 групи масови учители, спрямо обучението на децата със СОП: незаинтересовани, формално приемащи и приемащи със сърце и отдаденост. Много задълбочено е представена взаимната връзка между емпатията и приобщаващото образование. Използваната чуждица атитюди, в место нагласи е неуместна.

В следващата четвърта глава е представена постановката на изследването. Много добро впечатление правят точно формулираната цел на изследването, петте хипотези с техните алтернативни варианти и адекватно поставените 6 задачи. Използваните методи са правилно подбрани и добре обосновани. Дисертантката предлага специално разработен чек-лист за възприемането на деца със СОП от техните съученици, включващ 38 айтъма. Естеството на темата дава възможност за изследване на повече ученици без затруднения, от което Валявичарска успешно се възползва. В експеримента участват 244 ученика.

Последната глава е посветена на анализ и интерпретация на получените резултати, представени, чрез адекватно подбрани статистически методи. Картината на резултатите показва, че хипотезите 1 и 3 са частично доказани, което не намалява стойността на изследването, а разкрива високата степен на обективност.

Авторката демонстрира високо равнище на техниката на научната работа в представената дискусия. Съпоставянето на получените резултати не се ограничава само в настоящето, но и в минали изследвания у нас и в чужбина, което създава чувството за пълнота и завършеност.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

Научните приноси в представения дисертационен труд могат да се обобщят в следното:

1. Разкрита е взаимната връзка между когнитивните и социалните характеристики на групите деца със СОП и дефинираното отношение към тях от съучениците им.

2. Установени са факторите, които влияят върху нагласите и взаимоотношенията между учениците със СОП и техните съученици.
3. доказани са причините за спецификата в различната степен на приемане на отделните групи ученици със СОП, които се обучават в общообразователна среда от техните съученици. без нарушения.
4. Разработката може да служи за основна ориентировъчна практическа база в работата на екипа от различни специалисти в приобщаването на отделните групи ученици със СОП в училищната среда.
5. Разработеният авторски инструментариум може да се използва от различни специалисти, свързани с приобщаващото образование.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

Представените 7 публикации говорят за добра първоначална научна активност. От тях 2 са под печат, 1 е в съавторство, 6 са публикувани в научни сборници и 1 в научно-теоретичния печат.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Посочените от автора приноси с научнотеоретичен характер 1 и 2 са твърде общи и стандартни, тъй като могат да се поставят във всяка друга дисертация. Тази несъществена забележка не намалява стойността на представения труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационния труд има значима теоретична и практическа стойност, защото разкрива един от основните проблеми на приобщаващото образование – взаимоотношенията между учениците със СОП и съучениците им. Причините в трудностите не са толкова образователни, а

социални, тъй като съучениците не познават проблемите на децата със СОП. На преден план не стои увреждането, а социалното поведение, ролята на учителите и родителите.

Въз основа на всичко изложено до тук, имам пълното основание да предложа на Почитаемото жури да присъди научната и образователна степен доктор по направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика) на г-жа Мария Валявичарска - Караиванова.

ДАТА: 9.02.2019
СОФИЯ

РЕЦЕНЗЕНТ:
ПРОФ. ДПН ВЛАДИМИР РАДУЛОВ